

UCHWAŁA

Dnia 28 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)

SSN Monika Koba

w sprawie z powództwa (...) Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego
Niestandardyzowanego Funduszu Sekurytyzacyjnego w G.
przeciwko M. S.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym
w dniu 28 maja 2021 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Rejonowy w G.
postanowieniem z dnia 26 lutego 2020 r., sygn. akt I C (...),

"Czy skarga na postanowienie referendarza sądowego o oddaleniu wniosku strony o zwolnienie od kosztów sądowych niepoprzedzona złożonym skutecznie wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia skarżonego postanowienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna „z innych przyczyn” na mocy art. 373 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. i art. 398²⁴ k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Skarga na postanowienie referendarza sądowego oddalające wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych, której wniesienie nie zostało poprzedzone złożeniem wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem, nie podlega z tej przyczyny odrzuceniu (art. 398²² § 2 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 12 listopada 2019 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w G. oddalił wniosek pozwanej M. S. o zwolnienie od kosztów sądowych zawarty w sprzeciwie od wyroku zaocznego, uwzględniającego powództwo powoda (...) Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego Niestandaryzowanego Funduszu Sekurytyzacyjnego w G.. Odpis postanowienia doręczono pełnomocnikowi pozwanej, która w dniu 20 listopada 2019 r. złożyła skargę na postanowienie referendarza sądowego, wnosząc o jego zmianę. Pozwana nie złożyła uprzednio wniosku o sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego postanowienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem.

Rozpoznając skargę Sąd Rejonowy w G., działający jako sąd drugiej instancji (art. 398²³ § 3 k.p.c.), powziął wątpliwość, czy skarga na postanowienie referendarza sądowego oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych może zostać złożona bez poprzedzenia jej skutecznym wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem, a konsekwentnie, czy skarga taka nie powinna podlegać *a limine* odrzuceniu na podstawie art. 373 § 1 w związku z art. 397 § 3 i art. 398²⁴ k.p.c. Sąd zwrócił uwagę, że art. 398²² § 2 k.p.c. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469 ze zm., dalej - „ustawa nowelizująca”) na pierwszy rzut oka zezwala na złożenie skargi w każdym przypadku bez konieczności wcześniejszego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia skarżonego orzeczenia. W ocenie Sądu Rejonowego pogląd ten nie jest jednak trafny, ponieważ do odmiennych wniosków prowadzi analiza nowych przepisów dotyczących uzasadniania postanowień, które nie przewidują obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia sądu lub referendarza sądowego z urzędu, nawet w razie jego zaskarżenia. Jeżeli zatem uznać, że dopuszczalne jest wniesienie skargi na orzeczenie referendarza sądowego bez konieczności wcześniejszego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia, sąd rozpoznający skargę nie mógłby zapoznać się z motywami zaskarżonego orzeczenia. Byłoby tak, mimo że w niektórych przypadkach sąd ten orzeka jako sąd drugiej instancji.

Sąd Rejonowy podkreślił, że problemu tego nie rozwiązuje uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej (druk sejmowy VIII kadencji nr 3137). W konsekwencji wyłaniające się zagadnienie prawne powinno zostać rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego co do zasady nie uzależniał dopuszczalności środka zaskarżenia od uprzedniego wystąpienia z wnioskiem o uzasadnienie skarżonego orzeczenia. Zgodnie z art. 369 § 1 i 2 k.p.c. w dawnym brzmieniu, strona mogła wnieść apelację w terminie dwutygodniowym od doręczenia jej wyroku z uzasadnieniem, a jeżeli strona nie zgłosiła wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia, termin do wniesienia apelacji biegł od dnia, w którym upłynął termin do zgłoszenia wniosku. Podobnie co do rezultatu kwestia ta była unormowana w przypadku zażalenia (por. art. 394 § 2 w związku z art. 357 § 1 i 2 k.p.c. w dawnym brzmieniu). Skargę na orzeczenie referendarza sądowego, stosownie do art. 398²² § 4 k.p.c. w dawnym brzmieniu, należało wnieść w terminie tygodniowym od dnia doręczenia stronie postanowienia, chyba że przepis szczególny stanowił inaczej. Jeżeli postanowienie referendarza sądowego wydane na posiedzeniu niejawnym było zaskarżalne, doręczenie następowało z uzasadnieniem sporządzanym z urzędu (art. 357 § 2 k.p.c. w dawnym brzmieniu w związku z art. 362¹ k.p.c.).

Odmienne rozwiązanie dotyczyło jedynie skargi kasacyjnej, której skuteczne złożenie było już uprzednio uwarunkowane wystąpieniem z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem. Stanowisko to uzasadnia art. 398⁵ § 1 k.p.c., który wiąże otwarcie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej z doręczeniem orzeczenia z uzasadnieniem stronie skarżącej (por. ostatnio np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2020 r., II CZ 34/20, niepubl.).

Ustawa nowelizująca znacząco zmodyfikowała ten stan rzeczy. Zarówno co do apelacji, jak i zażalenia przyjęto, że termin do wniesienia tych środków odwoławczych otwiera się od doręczenia wyroku lub postanowienia

z uzasadnieniem, chyba że - w przypadku zażalenia - wydając postanowienie sąd odstąpił od jego uzasadnienia (art. 369 § 1 i art. 394 § 2 k.p.c.). Równocześnie zmodyfikowano reguły sporządzania uzasadnienia wyroku i postanowienia, uzależniając w obu przypadkach sporządzenie i doręczenie uzasadnienia od żądania strony (art. 328 § 1 i art. 357 § 2¹ k.p.c.). W rezultacie za zasadę uznano niedopuszczalność bezpośredniego wnoszenia środków odwoławczych, tj. z pominięciem uprzedniego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2020 r., II CZ 53/20, niepubl.).

W przypadku skargi na orzeczenie referendarza sądowego przyjęto jednak rozwiązanie odmienne. Zgodnie z art. 398²² § 2 k.p.c. w aktualnym brzmieniu skarga na orzeczenie referendarza sądowego może zostać wniesiona w terminie tygodnia od dnia doręczenia zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli zażądano uzasadnienia tego orzeczenia - od dnia jego doręczenia z uzasadnieniem. Sformułowanie to można prawidłowo rozumieć jedynie w ten sposób, że dopuszcza ono dwa warianty skutecznego wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego. Skargę można wnieść w terminie tygodnia od dnia doręczenia skarżonego orzeczenia, przy czym - odwołując się do art. 357 § 2 w związku z art. 362¹ k.p.c. - chodzi w tym przypadku o doręczenie sentencji postanowienia, która podlega doręczeniu z urzędu. Doręczenie sentencji postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym pełni w tym przypadku funkcję równoważną ogłoszeniu orzeczenia i otwiera termin do złożenia skargi. Alternatywnie, jeżeli w przepisany terminie zażądano uzasadnienia postanowienia podlegającego zaskarżeniu (art. 357 § 2¹ w związku z art. 362¹ k.p.c.), skargę można wnieść w ciągu tygodnia od doręczenia postanowienia z uzasadnieniem.

Za nieprzekonujące należało uznać stanowisko zmierzające do ograniczenia znaczenia pierwszej z przedstawionych możliwości do postanowień, od których uzasadnienia odstąpiono przy ich wydaniu (art. 357 § 6 w związku z art. 362¹ k.p.c.) i postanowień zapadających w postępowaniu nieprocesowym, wobec których ustawa nie wymaga sporządzenia uzasadnienia (np. art. 626⁸ § 6, art. 694⁶ § 1 i 1¹ k.p.c.). Interpretacja ta nie znajduje oparcia w brzmieniu przepisu, który nie daje podstaw do zacieśnienia kręgu sytuacji pozwalających na wniesienie skargi na

orzeczenie referendarza sądowego w terminie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia. Zarazem, reguły określające terminy do wniesienia środków zaskarżenia powinny odznaczać się możliwie najdalej idącą precyzją i jednoznacznością ze względu na ich istotny walor gwarancyjny dla stron postępowania. Nie można ich zatem modyfikować, wbrew jasnemu językowo brzmieniu przepisu, opierając się o normy regulujące odmienne zagadnienie, jakim są zasady uzasadniania orzeczeń wydawanych przez referendarza sądowego. W odniesieniu do postanowień zapadających w postępowaniu nieprocesowym należało ponadto zauważyć, że termin do wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego został w tym przypadku unormowany w sposób szczególny (art. 518¹ § 4 k.p.c.).

Przeciwko wyłączeniu możliwości wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego bez poprzedzenia jej złożeniem wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem przemawia postuluje się w art. 398²² § 2 k.p.c. *in medio* warunkową formułą „a jeżeli zażądano”. Świadczy to, że żądanie sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem nie jest w tym przypadku obligatoryjne, lecz fakultatywne, a powiązanie początku terminu do wniesienia skargi z doręczeniem orzeczenia z uzasadnieniem dotyczy przypadku, w którym żądanie takie zostało skutecznie zgłoszone. Dostrzec trzeba przy tym, że brzmienie art. 398²² § 2 k.p.c. ma źródło w ustawie nowelizującej, którą równolegle nadano nową treść art. 369 § 1 i art. 394 § 2 k.p.c. Mimo braku przeszkód do zastosowania w art. 398²² § 2 k.p.c. takiej samej konstrukcji, jak przyjęta w art. 369 § 1 i art. 394 § 2 w odniesieniu do środków odwoławczych, przepisowi temu nadano jednak inną treść, co należy uznać za świadomy zabieg ustawodawcy. Motywów tego zróżnicowania można doszukiwać się w modelowo anulacyjnym charakterze skargi na orzeczenie referendarza sądowego w postępowaniu rozpoznawczym (art. 398²² § 3 k.p.c.), przy jednoczesnym założeniu, że regulacja terminu do wniesienia skargi powinna być jednolita, bez względu na wyjątkowe sytuacje, w których wniesienie skargi nie pociąga za sobą utraty mocy przez zaskarżone postanowienie (art. 398²³ § 1 k.p.c.).

Na ocenę rozważanego zagadnienia nie rzutuje nakaz odpowiedniego stosowania do postępowania ze skargi na orzeczenie referendarza sądowego

przepisów o zażaleniu, któremu ustawa nowelizująca nadała ogólniejszy zakres (art. 398²⁴ i art. 398²³ § 3 k.p.c. *in fine*). Termin do wniesienia skargi został bowiem uregulowany w odrębny i samodzielny sposób w art. 398²² § 2 k.p.c., przy czym przepis ten normuje to zagadnienie całościowo, bez względu na to, czy w konkretnej sytuacji skarga pociąga za sobą skutek anulacyjny, czy też - jak w przypadku rozstrzyganej przez Sąd Rejonowy skargi na postanowienie dotyczące kosztów sądowych - jej wniesienie pozostaje bez wpływu na byt zaskarżonego postanowienia (art. 398²³ § 1 k.p.c.).

Rozstrzygając przedstawione zagadnienie prawne należało w związku z tym uznać, że skarga na postanowienie referendarza sądowego oddalające wniosek strony o zwolnienie od kosztów sądowych nie podlega odrzuceniu z tego powodu, że nie została poprzedzona wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem. Tezie tej Sąd Najwyższy dał wyraz w podjętej uchwale.

Odrębnym zagadnieniem jest stanowiący główne źródło wątpliwości Sądu Rejonowego problem braku podstawy prawnej do sporządzenia uzasadnienia zaskarżonego postanowienia w sytuacji, w której skarga na orzeczenie referendarza sądowego została złożona bez uprzedniego żądania sporządzenia uzasadnienia. Zmiany wprowadzone ustawą nowelizującą wyeliminowały dotychczasowe rozwiązania, które obligowały sąd, a w konsekwencji także referendarza sądowego (art. 362¹ k.p.c.), do uzasadniania zaskarżalnych postanowień wydawanych na posiedzeniu niejawnym z urzędu, a jeżeli postanowienie sądu zapadało na posiedzeniu jawnym i zostało zaskarżone mimo braku żądania uzasadnienia - nakazywały sporządzenie uzasadnienia z urzędu w terminie tygodniowym od dnia wniesienia środka zaskarżenia (art. 357 § 3 k.p.c. w dawnym brzmieniu). Ścisłe uzależnienie sporządzenia uzasadnienia od żądania koresponduje *de lege lata* ze sposobem wnoszenia zażalenia (art. 394 § 2 k.p.c.), nie odpowiada natomiast rozwiązaniu przyjętemu przy skardze na orzeczenie referendarza sądowego, która może być wniesiona bez uprzedniego wystąpienia z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia skarżonego orzeczenia.

Przeprowadzenie efektywnej sądowej kontroli zaskarżonego orzeczenia wymaga, z rzadkimi i niewpływającymi na ogólną konkluzję wyjątkami, zapoznania się z motywami kwestionowanego rozstrzygnięcia. Uzasadnienie orzeczenia ma zasadnicze znaczenie nie tylko dla strony, która je podważa i wnosi środek zaskarżenia, lecz także dla sądu oceniającego zasadność podjętego rozstrzygnięcia. W judykaturze Sądu Najwyższego rolę pisemnych motywów orzeczenia eksponuje się nie tylko w kontekście kontroli kasacyjnej, lecz także w odniesieniu do rozstrzygnięć podejmowanych w kwestiach ubocznych i incydentalnych. Kierując się tymi względami Sąd Najwyższy zwracał się niejednokrotnie o uzasadnienie takich rozstrzygnięć, jeżeli nie zostały one uzasadnione, a miały stanowić przedmiot kontroli Sądu Najwyższego (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2018 r., I CZ 87/18, niepubl., z dnia 4 stycznia 2019 r., I CZ 1/19, niepubl., z dnia 22 maja 2019 r., IV CZ 97/18, niepubl., z dnia 13 grudnia 2019 r., IV CZ 102/19, niepubl.) lub wskazywał, że brak motywów uniemożliwia poddanie ich kontroli, co musi prowadzić do uchylenia zaskarżonego orzeczenia (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2020 r., IV CZ 13/20, niepubl.).

Zapoznanie się z uzasadnieniem postanowienia referendarza sądowego jest szczególnie istotne w tych sprawach, w których skarga nie ma anulacyjnego charakteru. O ile w sytuacji, w której sąd rozstrzyga sprawę *ex novo*, brak motywów zaskarżonego rozstrzygnięcia nie jest aż tak istotny, o tyle w przypadku, w którym rola sądu polega na kontroli zaskarżonego postanowienia z założeniem jego ewentualnej zmiany, zapoznanie się z argumentami stanowiącymi jego podłoże jest nieodzowne ze względów prakseologicznych w celu zapewnienia efektywności działania sądu rozpoznającego skargę (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2018 r., I PZ 4/18, OSNP 2019, nr 2, poz. 17 i uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 14/20, niepubl.).

Brak przepisu nakazującego sporządzenie z urzędu uzasadnienia postanowienia referendarza sądowego, które zostało zaskarżone bez uprzedniego zażądania sporządzenia uzasadnienia, należy w tym kontekście poczytać za lukę o konstrukcyjnym charakterze, która wymaga uzupełnienia. Brak zarazem argumentów, które mogłyby przemawiać przeciwko takiemu zabiegowi - intencja

w postaci umożliwienia sądowi dokonania kontroli zaskarżonego postanowienia w warunkach znajomości argumentów, które stały za jego wydaniem, nie godzi w szczególności w interes stron (strony) postępowania ani inne chronione wartości, służąc zarazem sprawności systemu środków zaskarżenia.

Zgodnie z art. 92 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 154), Sąd Najwyższy może zażądać sporządzenia uzasadnienia, jeżeli nie zawiera go zaskarżone orzeczenie. Upatrywanie w tym przepisie źródła analogii, umożliwiającej uzupełnienie rozważanego braku, wywołuje jednak trudności ze względu na jego wyjątkowy charakter, związany ze szczególną pozycją ustrojową Sądu Najwyższego i charakterem rozstrzyganych przez ten Sąd środków zaskarżenia. Ponadto, osnową tej regulacji jest przyznanie Sądowi Najwyższemu określonej kompetencji, toteż odwołanie się do niej prowadziłoby do tego, że sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wymagałoby każdorazowo żądania sądu rozpoznającego skargę, co nie rzutowałoby korzystnie na sprawność postępowania. Adekwatnego źródła analogii nie stanowi także art. 357 § 5 k.p.c. ze względu na sferę uznania, którą pozostawia on sądowi orzekającemu i niemożność traktowania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia na równi z jego uzasadnieniem.

Z tych powodów, posiłkując się analogicznym zastosowaniem art. 357 § 3 k.p.c., należy przyjąć, że jeżeli skarga na orzeczenie referendarza sądowego nie została poprzedzona żądaniem sporządzenia uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia, uzasadnienie to powinno być sporządzone z urzędu w terminie tygodnia od dnia wpływu skargi do sądu. Odwołanie się do *analogii legis* może zakładać istotną nawet adaptację przepisu stanowiącego źródło analogii w celu dostosowania go do kontekstu normatywnego, w którym brak adekwatnej normy prawnej. Rozstrzygające znaczenie mają w tej mierze względy funkcjonalne zorientowane na osiągnięcie rezultatu w postaci usunięcia stwierdzonej dysfunkcji systemu prawnego. W rozważanym przypadku dostosowanie to sprowadza się do uznania skargi wniesionej wprost za czynność procesową wywołującą obowiązek sporządzenia przez referendarza sądowego uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia, analogicznie, jak w przypadku wystąpienia ze stosownym żądaniem przez stronę.

Rozwiązanie to pozwala osiągnąć operatywny rezultat, umożliwiając zapoznanie się przez sąd rozpoznający skargę z motywami zaskarżonego postanowienia bez potrzeby występowania przez ten sąd z odrębnym żądaniem sporządzenia uzasadnienia. Na przeszkodzie rozważanej analogii nie stoi fakt, że jej skutek nawiązuje do rozwiązań normatywnych uchylonych ustawą nowelizującą. Przyczyną poszukiwania normy pozwalającej na sporządzenie w analizowanej sytuacji uzasadnienia orzeczenia z urzędu jest zbyt szerokie wyeliminowanie ustawą nowelizującą dotychczasowych regulacji, które obligowały referendarza sądowego do sporządzenia uzasadnienia postanowienia w razie zaskarżenia go bez uprzedniego złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia, mimo jednoczesnego utrzymania *de lege lata* możliwości złożenia skargi na orzeczenie referendarza sądowego bez potrzeby żądania uzasadnienia skarżonego postanowienia. W tych warunkach sposób uzupełnienia stwierdzonej luki siłą rzeczy musi nawiązywać do rozwiązań prawnych obowiązujących przed wejściem w życie ustawy nowelizującej.

Z tych względów Sąd Najwyższy uchwalił, jak w sentencji.

jw